

Autor: Karel Veliký

Ukázka z knihy Jeana Haudryho Les Indo-Européens (Die Indo-Europäer), 1981.

Už před stoletím lingvisté stále znovu tvrdili, že pojem indoevropský se vztahuje k jazykové pospolitosti, která nepodmiňuje rasovou homogenitu. Výraz „indoevropská rasa“ sice může být nepřiměřený; chtít určit fyzické znaky nositelů jazyka je přesto legitimní. Disponujeme k tomu dvěma informačními prameny: antropologickým výzkumem lidských kostí, [a] které byly vykopány na nalezištích, považovaných (z jiných důvodů) za indoevropská; svědectvím raných textů a obrazových dokumentů. Tento druhý pramen má tu výhodu, že není závislý na žádné hypotéze. Svědectví se shodně vztahují k severním národům, jestliže ne na veškerý lid, tak alespoň na jeho horní vrstvy.

Germáni by podle Tacita ilustrovali první případ: „Sám se připojuji k mínění těch, kteří věří, že germánské kmeny – nijak narušené manželskými svazky s jinými národy – jsou čistý lid nedostižné osobitosti. Proto je také vnější vzhled, přes velký počet lidí, u všech stejný: všichni mají vzdorné, modré oči, načervenalé blond vlasy a obrovská těla.“ (Germania, IV). [b] Moderní antropologie ovšem tento názor korigovala (37). U Keltů „se s klasickým ideálem velkého silného Kelta s blondatou kšticí a mléčně bílou pletí setkáváme méně často“ (38). Podle názoru týchž autorů je to proto, „že Keltové byli ve svých jednotlivých státech jen aristokratickou a válečnickou minoritou“. Zvyk odbarvování vlasů nasvědčuje sociální relevanci fyzického typu. [c]

Tento faktor je ještě více výrazný ve védické Indii, kde Indra, světlovlasý bůh (hári-) árijských válečníků vítězí nad svými protivníky s tmavou pletí, „beznosými“ (dasá-); ti tvoří démonickou rasu temnoty jako Fomorové irských ság. Bílá plet je totiž světlo, resp. denní obloha, zatímco černá barva náleží noci a podsvětí. Shoda mezi fyzickým typem a sociálním

statusem je vyjádřena v Písni o Rígovi (Edda): Šlechtic Jarl je plavovlasý („Světlé byly jeho vlasy, jasné tváře“), svobodný Karl je rusovlasý a tváře má ruměné, otrok Trael je snědý. [d] V Arménii se světlé vlasy vyskytují jen vzácně, přesto, nebo právě proto, arménský národní epos tento fyzický znak svých hrdinů tak často zmiňuje. A v Řecku „jsou klasičtí básníci, od Homéra k Euripidovi, posedlí tím, že nám líčí hrdiny jako vysoké a světlovlasé. [e] Veškeré sochařské umění, od minojského až k helénskému, dává bohům a bohyním, snad s výjimkou Dia, zlaté vlasy a nadlidskou postavu“ (39). P. Faure sice poukazuje na to, že průměrný fyzický typ byl zcela odlišný, ale svědectví je o to relevantnější: „nordický“ typ byl už proto pokládán za tělesný ideál, že byl typem vyšší vrstvy obyvatelstva. Obrazové prameny to dosvědčují. R. Peterson (40) ve své studii o řeckém profilu ukázal, že portréty eupatridů (urozených) vykazují všechny rysy nordického typu. Tam, kde jako v Indii zákonodárství zakázalo sňatek mezi stavy, jsou fyzické rozdíly mezi vyššími kastami, v nichž je nordický typ široce zastoupen, a nižšími, v nichž se vůbec neobjevuje, zřetelně viditelné (41).

Analýza v Kurganu nalezených koster tato zjištění posiluje: „převažují tam urostlí dolichocefalové s úzkými, orlími nosy a právě tak úzkým obličejem, který vypadá mnohem jemněji a ušlechtileji než u robustních kromaňonských lidí z Dněperské pánve (42). A poslední studie L. Kiliana (42a) zvláště zdůrazňuje rozdíl mezi úzkým tvarem obličeje vlastním nordické rase a širokým tvarem charakterizujícím rasu dálskou. A končí slovy: „Snad smíme vycházet z nějaké těsnější prvopočáteční afinity přinejmenším podstatné části Indogermánů s nordickou rasou“. [f]

Rasová jednota indoevropské aristokracie musela být upevňována endogamií; její fyzický typ byl považován za znamení nadřazenosti, její vzhled prostupuje *ménos. Lidé ji vnímali jako pojítko mezi cizími indoevropskými národy, přes jazykové rozdíly (které nicméně vymezují „barbary“) a navzdory vzájemným konfliktům: jak jinak lze vysvětlit Aischylovo podivuhodné označení bojujících perských a řeckých národů jako „sester téže krve“ (Peršané)? [g]

Současná hematologie intuice tradičního myšlení nečekaně potvrzuje. Disproporce mezi geny HLA-A1 a HLA-B8 – pozorovatelná v dnešní době v Západní Evropě a na Blízkém východě – přivedla například L. Degose, A. Jacquarda a J. Dausseta zpátky k indoevropskému stěhování národů (43).

Poznámky:

37. M. Much, *Die Germania des Tacitus*, s. 95; H. F. K. Günther, *Rassenkunde des deutschen Volkes*, 1933, *passim*.

38. F. Le Roux, C. J. Guyonvarc'h, *La civilisation celtique*, s. 57.

39. F. Faure, *La vie quotidienne en Grèce au temps de la guerre de Troie*, s. 48.

40. R. Peterson, *JIES*, 2, 1974, s. 385-406.

41. H. F. K. Günther, *Die nordische Rasse beider Indogermanen Asiens*, 1934, s. 67; L. Renou, J. Filiozot, *L'Inde Classique*, I, s. 48.

42. G. D. Kumar, *JIES*, 1, 1973, s. 66 – 67.

42 a. L. Kilian, *Zum Ursprung der Indogermanen*, Bonn 1983.

43. *Actualités hémathologiques*, 1976, 10. Řada, s. 223+ srovnej rovněž J. Bernard, *Le sang et l'histoire*, 1983, s. 41.

Přeloženo z knihy DIE INDO-EUROPÄER vydané ve Vídni Karolinger-Verlag v roce 1986 (podle francouzského vydání Les Indo-Européens, Presses Universitaires de France, Paříž 1981). Jedná se o V. díl sedmé (a poslední) kapitoly Původní domov Indoevropanů, který byl rovněž přetištěn v časopise ELEMENTE der Metapolitik zur europäischen Neugeburt, Spezial Wintersonnenwende 1990, s. 24 - 26.

Komentář k českému překladu:

a) Indoevropské národy své mrtvé původně spalovaly. U některých se tento zvyk uchoval až do období „stěhování národů“, ba déle (u Baltů), v Indii pak nepřetržitě dodnes. To neobyčejně stěžuje antropologický průzkum. Na našem území pochází velké množství kosterních pozůstatků lidí nordického typu až z období Velkomoravské říše (Mikulčice). V Mikulčicích byly také nalezeny šperky ve tvaru „slunečního kola“ a svastiky.

Karel Sklenář: Památky pravěku na území ČSSR. Praha 1974.
Josef Poulík: Mikulčice. Praha 1974.

b) V různých českých překladech tento úsek zní:

Sám k mínění těch přistupuji, kteří myslí, že národové germánští žádnými sňatky s jinými národy se neporušivše zvláštním nepomíchaným a jenom sobě podobným národem jsou. Odtud to pochází, že i povaha jejich tělesná, ačkoliv počet jich tak veliký jest, táž jest: všeci mají divoké, modré oči, zrzavé vlasy, vysoká, ale jen při útoku mocná těla.

Tacitova Germania a Agricola, přel. František Kott, Praha 1870.

Sám kloním se k mínění, že národové germánští jeví se zvláštním, čistým a svérázným, nejsouce nijak sňatky s jinými národy porušeni. Odtud také jejich tělesný ráz stejný u všech při tak velikém počtu lidu, oči zpuřené a modré, vlasy ryšavé, těla vysoká a jen k útočení silná.

Cornelius Tacitus: Germanie, přel. Rudolf Schenk, Praha 1909.

Já sám se přikláním k názoru těch, kteří se domnívají, že Germáni jsou národem svébytným, nesmíšeným, jen sobě podobným, neporušeným sňatky s příslušníky jiných národů. Proto je také tělesný vzhled u všech týž, třebaže jde o tak velký počet lidí: sveřepé modré oči, nazrzlé vlasy, urostlá těla, silná, avšak jen tenkrát, když útočí.

Přel. Václav Bahník, 1976, In: Z dějin císařského Říma. 1976.

(Překlad V. Pracha z roku 1945 se mi nepodařilo dohledat.)

c) Keltové nebyli samotní, kdo toužil po světlých kšticích. V pozdním Římě byla móda paruk z vlasů Germánů, a nejen u žen, nosil ji i sám císař Caracalla.

d) Český překlad Ladislava Hegera z roku 1962:

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

Povila Edda
pacholíka,
z pramene vodou
polila chlapce
temné tváře
Trael dostal jména

Povila Amma
plavého chlapce,
bystré měl oči
jako ostříž,
vodou ho skropila,
nazvala sedlákem.
Plné tělíčko pak
plenkou ovinula.

Po devíti měsících
povila matka
hezkého hochu
Jasně dítě
nazvali jarlem
Plavé měl vlasy,
plné tváře,
jak ještěrka
jiskrné oči

Helenou Kadečkovou v roce 2003 „revidovaný“ Hegerův překlad především odstraňuje „temnou barvu pleti“ otroka. Mizí také jeho jméno, takže z původní trojice Trael (otrok, rab, knecht), Karl (muž, sedlák, svobodník) zůstává již jen Jarl (šlechtic, urozený).

Povila žena
pacholíka,
z pramene vodou
polila chlapce
v hrubé roušce.
Rab dostal jméno.

Povila Bába
plavého chlapce,
bystré měl oči
jako ostříž;
vodou skropila,
nazvala Sedlákem.
Plné tělíčko pak
plenkou ovinula.

Povila Matka
pěkného hoča.
V hedvábí jej zavinula,
zkropila vodou,
jasné dítě
nazvali Jarlem.
Plavé měl vlasy,
plné tváře,
jak ještěrka
jiskrné oči.

Oba překlady pak opomíjejí vnější rozdíl mezi Karlem a Jarlem. Překladatel Adolf Gottwald, ve svém úvodu ke Gobineauovým Asijským novelám (1904), parafrázuje tento úsek následovně: Chlapce porodila Edda; nazvali jej Thrael (otrok); měl černou pleť...Odtud vznikla pokolení otroků. Chlapce porodila Amma... Nazvali jej karl (muž), svobodníka s očima skvoucíma, pleť červenavé; odtud vznikla potomstva chlapů (kolonů). Chlapce porodila Modir... a jméno mu dali jarl; plavé byly vlasy, růžové skráně, bystré oči..."

Světle – tmavá dichotomie se udržela i v evropském středověku. V jedné francouzské básni např. dívka rytíři, který se o ni uchází, říká s hrdostí, že je sice „chudá, ale blond“. Naopak tmavé vlasy platily vůči ideálu stále za handicap, alespoň u vládnoucí vrstvy. Francouzský kronikář např. s omluvou líčí prince, že „je sice tmavý, ale přesto krásný“.

H. F. K. Günther: Rassenkunde des Deutschen Volkes. Mnichov 1924, s. 325, s. 393.

e) O světlovlasosti původních Řeků v narážkách Milan Machovec: Achilleus. Praha 2001, s. 47, s. 63. Na některých sochách, a nejen Apollónových, se ostatně ještě dochovaly zbytky zlaté barvy.

f) Zde je nutno připomenout významový rozdíl mezi „nordickým typem“ a „nordickou rasou“. Nordický typ je pojem, který užívá i současná fyzická antropologie pro označení ryze tělesných znaků, charakteristických pro část příslušníků bílé rasy; naproti tomu výraz nordická rasa, jak jej užívá i Haudry, předpokládá korelaci mezi těmito tělesnými znaky a duchem (řekněme činností nebo vlastnostmi mozku) jejich nositelů; korelaci podobně neurčitou, jako jsou vztahy mezi somatotypem a antropologickým typem. Přesto jisté souvztažnosti existují, vždyť „modré oči samy v dějinách nevíteží“.

g) Celý tento úsek Atossiny promluvy zní:

Dvě ženy spatřila jsem krásně oděné,
Z nichž jedna měla perský, druhá dórský šat,
a obě byly vyšší, krásnější,
než člověk uvykl vidět člověka:
dvě sestry téže krve. Osud jen
jim určil různou vlast, té jedné Helladu

a druhé barbarský náš stát.

Aischylos, Peršané, přel. Vladimír Šrámek, vyd. Petr Rezek v roce 1994 podle vydání Orbisu z roku 1954, s. 16. – 17.

Zatímco vysvětlování, proč o sobě Peršané mluví v řeckém dramatu jako o barbarech, věnoval překladatel tři strany doslovu, fakt, že Aischylos přes odlišný jazyk a vzájemné nepřátelství vnímal perskou aristokracii jako Řekům spřízněnou, nekomentuje vůbec, ačkoli na něj upozornil už zmíněný hrabě Gobineau.

Nordický typ u Slovanů

H. F. K. Günther považuje Protoslovany (Urslawen) za převážně nordický lid, který se zformoval ve středním a jižním Rusku (podle politické mapy před rokem 1914). Dnes toto území – ohraničené na jihovýchodě a východě Dněprem, na severu a severozápadě Pripetí a Vislou, na západě Odrou a na jihozápadě hřbety Karpat – leží z převážné části na Ukrajině a v Polsku. Odtud začaly v 5. a 6. století (již slovanské) kmeny expandovat (mj.) do střední a jižní Evropy.

Zdeněk Váňa shrnuje jejich etnogenezi slovy: „...určitá část západobaltských kmenů, které žily mezi Vislou a středním Dněprem a tvořily baltoslovanský substrát, se diferencovala užšími styky se sousedním etnikem germánským a íránským. Tím se výrazněji odlišila od ostatních Baltů a výsledkem byli historičtí Slované 5. – 6. století se svou svéráznou a v podstatě jednotnou kulturou.“ Tento proces probíhal v první polovině 1. tisíciletí našeho letopočtu.

Slované jsou tedy poslední vyhraněnou skupinou indoevropského (tj. „árijského“) lidstva. Na východě však žili, stejně jako Trákové, germánští Gótové a íránští Sarmaté, po celá staletí pod tlakem „žlutých hord“; již v době expanze proto museli mezi nimi být četní míšenci. Dokladů není mnoho, u Slovanů se dlouho zachoval indoevropský zvyk spalovat mrtvé.

Slované, kteří v 6. století postupně pronikali na naše dnešní území, narazili na zbytky germánského obyvatelstva, v němž – jak dokázal nedávný výzkum cystické fibrózy – kolovala i špetka keltské krve. Na podobu zdejších lidí však pravděpodobně měla mnohem větší vliv slovansko-avarská „symbióza“ v 7. a 8. století (na území dnešního Maďarska a přilehlých oblastí, včetně jihozápadního Slovenska): Fredegarova kronika informuje, jak „Avaři rok za rokem mezi Slovany zimovali a ženy i dcery jejich sléhalí“. Není důvod se nedomnívat, že tomu u nás bylo jinak, nehledě na to, že právě sem kladou někteří badatelé centrum budoucí Sámovi říše a tudíž ohniska protiavarského odporu. Ibráhím Ibn Jákúb tak může ještě roku 965 napsat: „Zajímavé, že obyvatelstvo Čech jest pleti temné a vlasů černých; plavý typ jest mezi nimi vzácný.“

Na druhou stranu mnozí první Přemyslovci byli nordického typu a sám kníže Václav především. To odpovídá Haudryho (i Güntherově) představě o nordické šlechtě. Středověká kolonizace, především ze Saska, přispěla bezesporu k potlačení tmavého typu ve všech vrstvách obyvatelstva, v novověku pak lze podobný efekt připsat – vedle dalších

kolonizačních vln – snad i vpádům švédských a pruských vojsk. V žilách Čechů dnes koluje krev příslušníků většiny evropských národů, s ne nevýznamným podílem Italů nebo Francouzů. Zastoupeny jsou variety všech čtyř základních antropologických typů, přičemž převažuje standardní typ „evropského míšence“ (alpín). Nordický typ je, jako už v raném středověku, nejméně četný, ale vývojové změny existují.

Tělesná výška a tvar lebky Čechů v uplynulých tisíci letech kolísaly. Byla-li kdysi větší polovina obyvatel dolichocefální, pak v novověku probíhala jejich pozvolná brachyalizace. Dnes se českým rodičům opět rodí více dětí dolichocefálních a průměrná výška mužů se přibližně rovná nadprůměrné výšce okolo roku 1000 (176-180cm). Na původní, dávnou podobu „Praslovanů“, jako by poukazovala „ontogeneze“ našich dětí, jejichž vlasy tmavnou postupně, často až v prvních letech školní docházky. Mnohé procesy nejsou uspokojivě objasněny (faktor prostředí, tzn. zprůměrnění, poměštnění; výživy a hygieny; passé není ani závislost mezi tvarem lebky a činností mozku). Silné přistěhovalectví z afrických a asijských zemí může etnický obraz Čechů každopádně podstatným způsobem opět změnit.

Literatura:

Günther, H. F. K.: Rassenkundes Deutschen Volkes. Mnichov 1924.

Váňa, Z.: Svět dávných Slovanů. Praha 1983.

Jechort, P.: S kým jsou Češi v Evropě příbuzní – Výzkum cystické fibrózy mimo jiné objasňuje, jak před tisíci lety probíhalo stěhování národů. IN: LN, 16. 6. 2001.

Grasgruber, P.: Pokolení Adama a Evy (3.) – Osídlování Evropy. IN: NG, 20. 7. 2008.